

ἄρα περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων τούτων τῆς μεταβάσεως ἤθελε πάθει ὅτι ὁ βιογράφος ὁ παραλείπων τὴν ἀφήγησιν τῶν γεροντικῶν τοῦ βιογραφουμένου ἡμερῶν ἢ ὁ ἀρχόμενος εὐθύς ἀμέσως ἐκ τῆς νεανικῆς αὐτοῦ ἡλικίας.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν τοσοῦτον δυσχερὲς ἀποβαίνει, ὡς ἀπεδείξαμεν ἀνωτέρω, ἡ ἔρευνα τῶν κατὰ τὸν μεσαιωνικὸν Ἑλληνισμὸν, φανερόν καθίσταται ὅτι οὐχὶ πάντῃ ἀνωφελὲς καὶ ἄσημος ἀποβαίνει ἡ καὶ μικρῶν αὐτοῦ μερῶν διὰ μονογραφικῶν ἢ ἄλλων διατριβῶν διαφώτισις, ὅς ὑπ' ὅψιν λαμβάνων ὁ ἱστοριογράφος εὐκολύνεται εἰς τῆς ὅλης ἱστορίας τὴν πραγματείαν. Καὶ ἡ ἀπλουστάτη δὲ βιογραφία ἀνδρὸς ἀσχοληθέντος περὶ τὰ γράμματα ἢ τὴν τέχνην καὶ τὸ ἀτελέστατον γλωσσάριον καὶ τὸ ἐλιγόστιχον δημοτικὸν ἄσμα, μάλιστα δὲ μονογραφικὴ μελέτη περὶ τινος οἰουδήποτε τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους προσώπων ἢ πραγμάτων εἶνε μὲν ἴσως ἄμμου κόκκος ἄσημος, ἔλκει ὅμως βάρος ἱκανὸν διὰ τὸν ἀναλαμβάνοντα τὸ δυσχερὲς ἔργον νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτικῆς ἢ πνευματικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς αἰῶνας τοῦ παρακμάζοντος Βυζαντινισμοῦ καὶ τῆς δυσσιωνίστου τοῦ ἔθνους δουλείας.

ΣΗΥΡΙΑΔΩΝ Π. ΛΑΜΠΡΟΣ.

ΑΙ ΦΥΛΑΚΑΙ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΟΣ.

(Τὸ παρὸν ὑπόμνημα ἀνεγνώσθη ἐν τῇ Φιλολογικῇ Συντάξει Παρισίων κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 13 Μαΐου ε.ε.)

Διαμείνας ἐν Χαλκίδι ἐπὶ τινὰς ἐβδομάδας, μεταξὺ καὶ ἄλλων, ἐπεσκέφθην καὶ τὰς φυλακάς αὐτῆς, δὲν κρίνω δὲ περιττὸν νὰ εἰπῶ ἐνταῦθα ὀλίγα περὶ αὐτῶν, τῶν φυλακισμένων καὶ τῶν ἐντυπώσεων, τὰς ὁποίας μοὶ ἀφῆκαν, διότι ταῦτα πάντα, κατ' ἐμὴν γνώμην, κάπως ἔχουσι τὸ διαφέρον.

Αἱ φυλακαὶ εἰσὶν, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, κτίρια Ἑνετικὰ ἐκτισμένα ὑπὸ τὴν γῆν, δωμάτια κάθυγρα καὶ δυσώδη. Ἀνω τούτων δύναται τις νὰ περιπατήσῃ ὡς ἐπὶ παντὸς ἐδάφους. Τὰ τῆς ἐξωτερικῆς περιγραφῆς δὲν ἐπιχειρῶ νὰ παραστήσω. Εἰσερχόμενος τις εἰς τὴν φυλακὴν τῶν καταδίκων, ὀφείλει νὰ διέλθῃ διὰ δύο χονδροειδεστάτων θυρῶν, ὧν ἡ ἐνδὸν ἔχει παράθυρον μὲ παχείας κιγκλίδας. Εἰσερχεται τις κατὰ

πρῶτον εἰς τὴν αὐλὴν. Ἐκεῖ βλέπει ὑπὲρ τοῦς ἑκατὸν πεντήκοντα καταδίκους συνεσωρευμένους.

Πλείστοι τούτων ἔχουσι τὸν ἕνα πόδα διὰ παχέων ἀλύσσεων δεδεμένον. Ἄλλων τὰ διὰ τὴν ἀναπαυσίν των ἐνδύματα κεῖνται ἐρριμμένα ἐπὶ τῆς αὐλῆς. Ἐκεῖ βλέπεις δύο εἰδεχθεῖς μορφαὶς συνομιλοῦσας, δολοφόνους, καταδικασθέντας εἰς διὰ βίου δεσμὰ. Κατάδικός τις γίνεται ὁδηγὸς ἡμῶν. Εἰσερχόμεθα εἰς τὸ ἐν δωμάτιον* κεῖνται ἐκεῖ ἐξηπλωμένοι τινες, ἄλλοι κάτωχροι ἐκ τῆς ὑγρασίας καὶ ἕτεροι ἐκ τοῦ ἐγκλήματος. Ὁ μὲν προσβλέπει τὸν δὲ καὶ πάντες ζῶσιν ἐκεῖ ὅτῃ ἐν ἀδελφότητι, ὁμονοῦντες, ὅτῃ δὲ ἐρχόμενοι εἰς διαπληκτισμούς. Τὰ δωμάτια, τρία τὸν ἀριθμὸν, εἰσὶ θολωτὰ σχεδὸν καὶ ἀφεγγῆ. Τῇ ἀληθείᾳ, εἰσερχόμενος τις ἐκεῖ ποθεῖ τὸ φῶς νὰ ἴδῃ τῆς ἡμέρας. Καὶ εἰς τὰ ἄλλα δωμάτια εἰσελθόντες, τὰ αὐτὰ παρετηρήσαμεν. Ὁ ὁδηγὸς μᾶς ἔφερεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον* ἐκεῖ ἔκειντο χαμαὶ ἐπτὰ ἄνδρες, κάλυμμα τὴν κάπαν αὐτῶν μόνον ἔχοντες, ἰσχυροὶ καὶ πρὸς φθισιῶντας ὅμοιοι. Ἐκεῖθεν ἐπορεύθημεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν φυλακῶν. Οἶα εἰρωνία! (α) ἐντὸς τῆς πληθύος τῶν κακούργων ἐκείνων, ἐκκλησία! Ἄν ᾔνοι δυνατόν ποτε νὰ μαλακυνθῇ ἡ καρδία τῶν ἐξηγριωμένων ἐκείνων τεράτων! Λέγουσιν, ὅτι ὁ κακούργος φυλακίζόμενος σωφρονίζεται καὶ γίνεται χρηστὸς. Πόσον ἀπατῶνται! Ὁ φυλακίζόμενος, ἐν τῇ εἰρκτῇ μαυθάνει ὅσα δὲν γνωρίζει. Ἐκεῖ, ἐλεύθερος ἐν αὐτῇ, ὁμιλεῖ μετὰ παντὸς φυλακισμένου, καὶ διδάσκεται ὅσα ἀγνοεῖ. Αἱ φυλακαὶ τῆς Ἑλλάδος, ἀντὶ νὰ ὦσι τὸ σωφρονιστήριον τῶν εἰς αὐτάς καταδικασμένων, γίνονται τὸ σχολεῖον πάσης διαφθορᾶς καὶ ἀνηθικότητος. Ἐκεῖ ἐνδικοιτᾶται ὁ ληστὴς μετ' ἀπλοῦ ἐγκληματίου, ὁ κακούργος, μετ' ἐφημεριδογράφου, ἴσως φονεύοντος διὰ τῆς ὀξείας αὐτοῦ γραφίδος, καὶ καθεξῆς. Ἀντὶ αἱ φυλακαὶ νὰ ἔχωσιν ἰδιαίτερα δωμάτια διὰ τοὺς ληστές, ἄλλα διὰ τοὺς μητράλιας, ἕτερα διὰ τοὺς δολοφόνους, ἄλλα διὰ τοὺς κλέπτας καὶ ὡς ἐξῆς, εἰς μίαν αὐλὴν συνδέονται πάντες οὗτοι, καὶ οὕτως ὁ εἰς μανθάνει καὶ ἐκδιδάσκεται τὰ ἐγκλήματα τοῦ τὴν

(α) Ὡς μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ κ. Ὀλύμπιος ἐπὶ ὁ νὰς ἐν μέσῳ τῶν φυλακῶν δὲν εἶναι ποτὶς εἰρωνία. Ἡ θρησκευτικὴ αἵρεσις ὑπὲρ τοῦ παρήγορος τῶν ἀνθρώπων δυστυχῶν, ἡ δὲ ἀπεκληρωμένη καρδία μαλάσσεται ἀρδευομένη ὑπὸ τῶν ναμάτων τῆς καλῆς ἐννοουμένης χριστιανικῆς διδασκαλίας. Σημ. Σ.

αὐτὴν ὑφιστάμενον τύχην. Εἶν' ἀληθές, ὅτι οἶκτον προξενούσι τοσοῦτοι φυλακισμένοι, φύρδην μίγδην πλανώμενοι ἐν τῇ αὐλῇ ἢ τοῖς σκοτεινοῖς αὐτοῖς δωματίοις. Ναί, προξενούσιν οἶκτον· ἀλλ' ἀναλογιζόμενός τις ὁπόσων κακῶν οὗτοι ὑπῆρξαν αἵτιοι, θὰ εἴπῃ ὅτι δικαίως ὑφίστανται τὴν τύχην ταύτην, καὶ ὅτι μικρὰ εἶναι μόνον αὕτη ἡ τιμωρία. Συμπαθεῖ τις πρὸς τοὺς ὁμοίους του, ἀλλ' ὅποια θηρία ὑπῆρξαν οὗτοι, ὅταν ἦσαν ἐλεύθεροι; Ὅπόσων δὲν ἀπεστέρησαν τὴν περιουσίαν καὶ ὁπόσων ἄλλων τὴν ζωὴν; Ὅπόσων θρήνων οὗτοι δὲν ὑπῆρξαν αἵτιοι καὶ ὁπόσων δακρύων πρόξενοι! Εἰσὶ λοιπὸν ἄξιοι τῆς τύχης των.

Ἀλλὰ τόσοι ἥρωες λησταὶ νὰ φθείρωνται ἐν καθύγροις φυλακαῖς δὲν εἶναι ἀμαρτία; Δὲν εἶναι κρείσσων δι' αὐτοὺς ἡ λαίμητόμος! Ναί, ἀλλὰ τὰ κόμματα ἐν Ἑλλάδι δὲν ἀφήνουν νὰ ὑποστῶσι τὴν ποινὴν των οἱ καταδικασθέντες εἰς θάνατον· ἡ ποινὴ των μεταβάλλεται εἰς δεσμὰ διὰ βίου, κατόπιν εἰς ἐτῶν τινων φυλάκισιν, μέχρις οὗ τοῖς δίδεται χάρις, καὶ οὕτω ἡ κοινωνία δέχεται εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὸν ἀμείλικτον διώκτην της. Τοιοῦτοι οἱ χρόνοι, τοιαῦται αἱ περιστάσεις. Μάστιγν ὑψοῦσι τὴν φωνὴν των οἱ πολλοὶ κατὰ τῆς θανατικῆς ποινῆς, αὕτη ὀφείλει νὰ ὑπάρχῃ ἐν ὅσῳ ὑφίσταται ληστεία ἐν Ἑλλάδι, ὀφείλει νὰ ὑπάρχῃ διότι, ἂν σήμερον, ὅτε ὑπάρχει ὁ φόβος τῆς θανατικῆς ποινῆς, διαπράττωνται τοσαῦτα, ὅταν ἐκλείψῃ καὶ οὗτος καὶ οὐδεὶς φόβος ἀπωλείας τῆς ζωῆς τοῦ ἐγκληματοῦντος ὑπάρχει, ὁπόσα νὰ διαπραχθῶσι δύνανται;

Ληστὴς τις ἐν Ἑλλάδι, ἐπὶ τοῦ ἱκρίωματος, τὴν τελευταίαν του ἀναμένων ὥραν, ἐν ᾧ οἱ συντροφοὶ του πρὸ αὐτοῦ καρατομηθέντες, ἐζήτουν πρότερον παρὰ τοῦ παρυστώτος πλήθους συγχώρησιν διὰ τὰ ἐγκλήματά των καὶ ἐρρίπτοντο εἴτε εἰς τὸν θάνατον, οὗτος βλοσυρῶς τὸ πλῆθος ἀτενίσας, μετ' ἀγέρωχου καὶ αὐθάδους ὕψους εἶπε τὰ ἐξῆς. «Λυποῦμαι ὅτι ἐσκάτωσα ἐζήκοντα ἐννέα καὶ δὲν ἐπρόφθασα νὰ τοὺς κάμω ἐβδομήκοντα». Σὰς ἐρωτῶ, ὁ ληστὴς οὗτος, δὲν ἦτο ἄξιός ἐβδομήκοντα θανάτων, ἂν ἦτο δυνατόν; Καὶ ὅμως θέλουν τὴν κατάργησιν τῆς θανατικῆς ποινῆς.

Ἀλλ, ἐξεστράπην εἰς τὰς θεωρίας, ἔλθωμεν αὖθις εἰς τὸν ὁδηγόν μου. Ἡμεῖθα εἰς τὴν αὐλὴν τῶν φυλακῶν· ἐκεῖ περὶ τοὺς τριάκοντα περίπου ἦσαν ἀλυσσίδετοι τὸν ἕνα πόδα, καὶ ἡ ἄ-

λυσσος κροτοῦσα, ἐν ᾧ περιεπάτουν, ἐπροξένει τῇ ἀληθείᾳ ἤχον λίαν δυσάρεστον εἰς τὰ ὦτα. Εἶδον μεταξὺ τῶν ἀλυσσιδέτων, ἄνδρα τριανκοντούτη, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, κεκαλυμμένον διὰ κάπας· ἰσχνὸν καὶ κάτωχρον, μορφήν εἰδεχθῇ, ἐντὸς προσώπου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦν ἐξωγαφισμένον τὸ ἐγκλημα καὶ ὁ φόνος. Ἡ μορφή του μοὶ ἐπροξένει ἀπαρέσκεψιν καὶ ἀποστροφὴν. Ἠρώτησα τὸν ὁδηγόν τί οὗτος ἐπραξε; Μοὶ ἀπεκρίθη· ἐφόνευσε τὴν μητέρα του. Καὶ ὅμως ὁ μητροκτόνος οὗτος δὲν ἀπέπλυνε τὸ ἐγκλημά του διὰ τῆς μυσταρᾶς αὐτοῦ κεφαλῆς, ἀλλὰ κατεδικάσθη μόνον εἰς εἰκοσκατῇ πρόσκαιρα δεσμὰ. Τί λέγουσι παρὶ τούτου οἱ καταδικάζοντες τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου; Καὶ τί χερίστον ἐγκλημα τοῦ νὰ φονεύσῃ καὶ τὴν μητέρα ἐκείνην, ἥτις ἐδωρήσατο αὐτῷ τὴν ζωὴν, καὶ τὸν ἐκράτησεν εἰς τὸν μαστὸν αὐτῆς;

Ἐκεῖ που πλησίον ἦσαν ἕτεροι δύο εἰς πρόσκαιρα καταδικασμένοι δεσμὰ, διότι εἶχαν φονεύσει καὶ οὗτοι ἄνδρας ὁμοίους των.

Μεταξὺ ὅλων τῶν φυλακισμένων, μοὶ προσέειπε τὰ βλέμματα νεανίας ἀγέρωχος, τὴν κόμην ἔχων μακράν καὶ εἰς πλεξίδα κρυπτομένην ὑπὸ τὸ μέλαν αὐτοῦ κάλυμμα, ὀρθαλμοὺς ζωηροὺς καὶ σπινθηροδολοῦντας, μύστακα μέτριον καὶ ἐστριμμένον, ἀνάστημα μέτριον καὶ βάδισμα ἀγέρωχον, ταῦτα πάντα ἐπρόδιδον ληστήν. Ἦτο ὁ ληστὴς Λύγκος, καταδικασμένος πρὸ πενταετίας εἰς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Καὶ ὅμως ἦτο γαλήνιος, καίτοι ἀγέρωχος, περιμένων ἴσως αὖριον νὰ τοῦ δοθῇ χάρις ἢ νὰ βαδίσῃ εἰς τὸ ἱκρίωμα. Ἐπὶ τῇ θεᾷ τοῦ Λύγκου συγκινεῖται τις καὶ λαμβάνει ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ ἐνδιαφέρον. Μορφή ὡραία, ψυχὴ ἥρωα ἐνδεικνύουσα· πλήν σήπεται εἰς τὰς φυλακάς, ἐν ᾧ ἄλλοτε ἐπέτα εἰς τὰ ὄρη. Δὲν εἶναι κάλλιον δι' αὐτὸν ὁ θάνατος, τῆς φθισικῆς ταύτης αὐτοῦ ζωῆς; Ἀλλ' ἐλπίζει ἴσως χάριν, καὶ ἡ ἐλπίς αὕτη τὸν διατηρεῖ.

Ἐξῆλθον μετὰ τοῦ φίλου ἀξιώματικου, μεθ' οὗ ἐπορεύθην, ἀφέντες τὸν κατάδικον ὁδηγόν μας· ἐξελθόντες δὲ ἤκούομεν εἰσέτι τὸν ἤχον τῶν ἀλυσσεων. Μετὰ ταῦτα ἐπορεύθημεν εἰς τὸ λεγόμενον Μπουτροῦμι, δωματίον ὑγρότατον, σταζόν ἐκ τῆς ὑγρασίας, ἀνευ πατώματος καὶ σκοτεινότατον. Ἐκεῖ θέτουν τοὺς ἀιακτοῦντας εἰς τὰς φυλακάς πρὸς τιμωρίαν. Εὗρισκοντο πάντες, ὁ εἰς τῶν ὁποίων ἀλυσσίδετος. Εἶχον ἀτακτῆσαι ἐν ταῖς φυλακαῖς καὶ πρὸ δέκα ἡμερῶν

ἐκείντο ἐκεῖ πρὸς τιμωρίαν. Εἰς τοὺς τοίχους τοῦ δωματίου τούτου ἦσαν πλεῖστα ὀνόματα γεγραμμένα, ἀνδρῶν καταδικασθέντων εἰς θάνατον, καὶ ἄλλων εἰς διὰ βίου δεσμῶν. Μεταξὺ τῶν πέντε τούτων ὑπῆρχε φυσιογνωμία τις γλυκεῖα νεανίου, φέροντος εἰς τὸν πόδα τὴν ἄλυσσον. Ἐκαλεῖτο Ντῆνος· τὸ ἀρρενωπὸν ὕψος του, οἱ ζωτοὶ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ ὠραῖόν του βᾶδισμα, δὲν ἐδείκνυον κακοῦργον· καὶ ὁμῶς ἦτο τοιοῦτος. Ἀντὶ τοῦτο ληστὴς, ἀλλὰ φονεὺς. Τὸν ἐπλησιάσαμεν, μᾶς ὠμίλησε μετὰ πραότητος. Ὁ Ντῆνος οὗτος, ἀναμιχθεὶς εἰς τὰ πολιτικά, ἐγένετο φονεὺς καὶ καταδικάσθη εἰς θάνατον. Πλὴν, φαίνεται, ὅτι τὸ ὠραῖον καὶ γλυκὺ τῆς φυσιογνωμίας του ἦσαν τὰ συντείναντα εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου εἰς ἰσόβια δεσμῶν. Ἡ νεαρὰ αὐτοῦ ἡλικία ἐπροξένει συμπάθειαν, ἃν ὅχι οἶκτον. Ἦτο μόλις εἰκοσαετής, καὶ ὁμῶς πρὸ τριῶν ἐτῶν εἶχεν ἐγκληματήσῃ. Τὸ ἐγκλημα δὲν ἐξετάζει, φαίνεται, τὴν ἡλικίαν.

Ἐν ᾧ συνωμιλοῦμεν μετὰ τοῦ Ντῆνου, εἰσέρχεται ὁ δεσμοφύλαξ. Οἱ πέντε οὗτοι τιμωρηθέντες, ἤρξαντο ἀνοίγοντες ὅπῃ ἐν τινὶ τῆς φυλακῆς μέρει, καὶ εἶχον διατρυπήσει περίπου δύο σπιθαμῶν βάθος καὶ μιᾶς πλάτος. Θηρίον ἐγένετο ὁ δεσμοφύλαξ, ἰδὼν τοῦτο. Ἠρξάτο ὑβρίζων αὐτούς, νὰ τοὺς ἀπειλῇ ὅτι καὶ περιπλέον θὰ τοὺς κρατήσῃ ἐν τῇ καθυγροτάτῃ ταύτῃ φυλακῇ. Ἐκτύπα κατὰ γῆς τὸν πόδα, καὶ ὁμιλῶν ἔτυπτε διὰ τοῦ γρόνθου τὸ στήθος αὐτοῦ. Καὶ τί ἠλπίζον νὰ κερδίσωσιν οἱ κατάδικοι οὗτοι, ἀνοίγοντες τὴν ὅπῃ καὶ ἐξερχόμενοι; Οὐδὲν ἄλλο, ἢ μίαν ὥραν τὸ ταχύτερον τὸν θάνατον, διότι, ὥς εἶναι διεσκευασμένοι αἱ φυλακαὶ, ἀδύνατον νὰ δραπετεύσῃ τις, χωρὶς νὰ τουφεκισθῇ ὑπὸ τῶν σκοπῶν στρατιωτῶν. Καὶ ὁμῶς ἴσως πρεστίμων τὸν θάνατον τῶν διὰ βίου δεσμῶν. Ὁ δεσμοφύλαξ, ἀνὴρ ὑψηλοῦ ἀναστήματος μᾶλλον καὶ ἀγριωποῦ ἤθους, εἶναι τῷ ὄντι κατάλληλος διὰ τοιούτους. Διεμείναμεν μικρὸν εἰσέτι καὶ ἀποχαιρετήσαντες αὐτούς ἐξήλθομεν, ἵνα εἰσέλθωμεν εἰς τὰς τῶν ὑποδίκων φυλακὰς.

Καὶ εἰς ταύτας εἶδον πληθὺν ὑποδίκων· εἰς δύο αὐλὰς εἶναι διγρημέναι αἱ φυλακαὶ αὗται. Ὅτε εἰσῆλθομεν εἰς τὴν πρώτην, τοὺς ὀφθαλμούς μου προσέβαλεν ἱερεὺς τοῦ Ὑψίστου ἡρώτηςα διατὶ κατηγορεῖται; καὶ μοὶ ἀπεκρίθησαν διὰ πλαστογραφίαν ἐν ταῖς ἐκλογαῖς. Φαντασθῆτε ἱερεὺς! λυπηρὸν τῶνόντι! ἃς ἔχωμεν τὴν πεποιθήσιν ὅτι εἶνε καὶ σπάνιον.

Ἀλλὰ, μᾶς εἶπον ὅτι οὗτος πρότερον ἔκαμε τὴν πλαστογραφίαν καὶ εἶτα ἐχειροτονήθη ἱερεὺς. Τόσῳ χειρότερα· ἄνθρωπος κατηγορούμενος ἐπὶ πλαστογραφίᾳ, χειροτονεῖται ἱερεὺς, καὶ ὥς τοιοῦτος θὰ καθήτῃ μετ' ὀλίγον ἐν τῷ κακουργοδικεῖῳ, ὥς ἔνοχος, ἵνα ἀκούσῃ τῶν ἐνόρκων τὴν ἀπόφασιν. Οὐκί εἰς ποῖον θὰ περιεπίπτομεν βάραθρον, εἴαν καὶ ἱερεῖς ἐβλέπομεν ἐν ταῖς τῶν ὑποδίκων τῆς Χαλκίδος φυλακαῖς!

Ἐν τῇ πρώτῃ αὐλῇ ἦσαν περὶ τοὺς τεσσαράκοντα ὑποδίκους. Εἰσῆλθομεν διὰ θύρας, ὁμοίας τῆς τῶν καταδίκων, εἰς τὴν αὐλὴν καὶ τὰ δωματία. Ταῦτα, ἐξαιρουμένου ἑνός, εἰσὶ χειρόνα τῶν καταδίκων. Καὶ ἐνταῦθα ἦσαν πλεῖστοι νέοι καὶ ἡλικιωμένοι. Ἐνταῦθα ὁδηγός μας ἐγένετο ὁ τὴν εἰρκτὴν πρὸς ὕμᾱς ἀνοίξας. Εἰσῆλθομεν εἰς τὰς καθύγρους καὶ σκοτεινὰς ἐπίσης ταύτας φυλακὰς, προσέχοντες ἐν τῇ εἰσόδῳ νὰ μὴ περιπέσωμεν εἰς ὁπᾶς, χρησιμευούσας διὰ τὰ ὕδατα καὶ λοιπά. Ἐν ταῖς φυλακαῖς ταύταις δύο κυρίως πρόσωπα ἦσαν τὰ σπουδαιότερα. Ἀμφότεροι λήσταιχοι, συλληφθέντες ὑπὸ τῶν πρὸς καταδίωξιν τῆς ληστείας ἀποσπατμάτων. Ὁ Μπακάλης καὶ ὁ Σαράφας. Πρῶτον εἶδομεν τὸν Σαράφην· ἀνὴρ τεσσαρακοντούτης ἱσως, ὑψηλὸς τὸ ἀνάστημα, μύστακα μέλανα καὶ πεπυκνωμένον ἔχων, παρουσιάζει εἰς τὴν θέαν, παντὸς αὐτὸν προσβλέποντος, τὸν τύπον καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀληθοῦς ληστοῦ.

Εἰσῆλθομεν εἰς τὸ δωματίον καὶ ἐζητήσαμεν νὰ ἴδωμεν τὸν Μπακάλην, ὅστις, ὥς μᾶς εἶπον, ἡσθένει. Μᾶς ἐδειξαν λοιπὸν ἄνδρα, σταυροποδητὴν καθήμενον, κεκαλυμμένον διὰ κάπας. Τὸν ἐπλησιάσαμεν· μορρὴν κατεσκεληκυῖα, πρόσωπον κάτωχρον, πλὴν ἐνδεικνύον καὶ οὕτω τὸ αἰμορόρον τοῦ ἀνδρός. Τοῦ ληστάρχου τούτου ἐρίσαντο μετὰ τῶν ὁπαδῶν του περὶ τῶν αἰχμαλώτων, οὓς εἶχον συλλάβει, ἐρρίφθησαν λαχνοὶ, καὶ εἰς αὐτὸν ἔλαχεν ὁ πλουσιώτερος, καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἀπῆρχετο μετὰ τοῦ αἰχμαλώτου, οἱ σύντροφοί του ἐπιτεθέντες κατ' αὐτοῦ τὸν ἐπλήγωσαν εἰς τὴν δεξιάν χεῖρα. Οὕτω δ' ἔχων, συνελήφθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν. Ἡσθένει λοιπὸν ἐκ τῆς πληγῆς του, ἥτις ἐτι μᾶλλον τὸν προσέβαλε, διότι κοιτῶμενος ἐν τῷ καθύγρῳ δωματίῳ, ἀδύνατον ἦτο νὰ θεραπευθῇ. Τὸν ἠρωτήσαμεν πῶς εἶναι; Οὗτος δὲ μᾶς ἀπεκρίθη: Θὰ μείνω σακάτης. Καλειτέρα δὲ αὐτὸν ἀπάντησις θὰ ἦτο, ἂν τῷ ἐλέγαμεν: τοῦτο διὰ σὲ εἶναι τὸ ὀλιγώτερον. Ἐβλέπεν ὅτι ὁ βραχίον του θὰ ἐτίθετο

εἰς ἀχρηστίαν, καὶ δὲν προέβλεπεν ὅτι μετ' οὐ πολὺ θά δώσῃ δίκην τῶν πράξεών του διὰ τῆς κεφαλῆς του. Ἡ προσοχή του ἦν ἐστραυμένη εἰς τὴν πληγωθεῖσαν χεῖρα καὶ δὲν ἐσκέπτετο ὅτι ἄλλοτε αὐτὸς πολλοὺς ἐπλήγωσε διὰφοροτρόπως. Ὁ Μπακάλης εἰς τὰς ἀπικνήσεις του ἦτο λακωνικώτατος, ὠμίλει ὀλίγα, ἴσως ἕνεκα τῶν ὁποίων ὡς ἐκ τῆς πληγῆς του ἠσθάνετο πόνων. Ἀφήκαμεν καὶ τὰς φυλακὰς τῶν ὑποδίκων, καὶ ἐξερχόμενοι ἠρωτήσαμεν ὁπόσοι ὑπόδικοι καὶ κατὰδικοι εὐρίσκονται ἐν ταῖς φυλακαῖς ταύταις. Μᾶς ἀπεκρίθησαν δὲ, περὶ τοὺς διακοσίους τεσσαράκοντα.

Μετὰ τὴν σύντομον ταύτην καὶ ἀφελῇ ἴσως ἀφήγησιν τῆς ἐπισκέψεώς μου ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς Χαλκίδος, ἔρχομαι νὰ εἶπω δύο λέξεις ἐν γένει περὶ φυλακῶν καὶ φυλακισμένων ἐν Ἑλλάδι. Ἐκ τῶν ὑποδίκων πολλοί, ἀθῶοι ὄντες, κατακρατοῦνται εἰς τὰς φυλακὰς μόνον καὶ μόνον διότι εἰσὶν ἀντιθέτων φρονημάτων βουλευτῶν καὶ ἄλλων μεγάλων προσώπων, ἡ δὲ δίκη αὐτῶν ἀναβάλλεται ἐπ' ἀπειρον διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ἄλλων δ' ὑποδίκων, ἀξίων καταδίκης, ἡ δίκη ἀναβάλλεται μέχρις οὗ σχηματισθῇ συμβούλιον ἐνόρκων, ὅπως ἀθώωσιν τοὺς ἐνόχους. Ταῦτα, δυστυχῶς, εἰσὶ πικρὰ ἀλήθεια.

Ἐκ τῶν καταδίκων δὲ, οἱ μὲν εἰς θάνατον καταδικασθέντες, ἢ θανατοῦνται ἢ εἰς δεσμὰ πρόσκαιρα ἢ ἰσόβια ἢ ποινὴ τῶν μετατρέπεται, καὶ ἄλλων τοιαύτη εἶναι. Ἄλλ' εἰσερχόμενος τις ὡς κατὰδικος ἐν ταῖς φυλακαῖς, ἢ θὰ ἐξέλθῃ χειρότερος παρ' ὅ,τι ἦτο ὅταν εἰσῆλθεν, ἢ θ' ἀποθάνῃ ἐκ φθίσεως ἕνεκα τῆς πληθύος τῶν συσσωρευμένων, τῆς δυσωδίας καὶ τῆς ὑγρασίας.

Εὐχρηθῶμεν, ἵνα κυβέρνησις τις ἐλληνικὴ μεταρρυθμίσῃ ἐπὶ τὸ κάλλιον τὰς φυλακὰς, ἵνα μὴ συμβαίνωσι τὰ κακὰ ταῦτα.

Α. Ι. ΘΑΥΜΠΙΟΣ.

ΟΙ ΓΑΜΟΙ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ.

Μία τῶν ἀποδείξεων περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων καταγωγῆς τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων εἶνε καὶ ἡ ταυτότης τῶν ἐν διαφόροις τοῦ βίου περιστάσεσιν ἐθίμων παρ' ἐκείνοις καὶ παρ' ἡμῖν. Ἐκτιθέμεθα ἐνταῦθα συντόμως παρα-

βολὴν τῶν περὶ τοὺς γάμους συνηθειῶν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ νεωτέροις Ἑλλήσι.

Αἱ προμνηστεύσεις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐν Ἑλλάδι περὶ πάσης νομικῆς διατάξεως, δὲν ἦσαν ὅλως ἔργον τῆς φροντίδος, ἢ τῆς προνοίας τῶν γονέων· εὐρίσκομεν γυναικῆς ἔργον τοῦτο ποιουμένας καὶ ἐντεῦθεν προμνηστρίας ἢ προμνηστρίδας καλουμένας (Πολυδεύκ. Γ. 31)· αὗται ἀντιστοιχοῦσι βεβαίως πρὸς τὰς παρ' ἡμῖν καλουμένας προεστητρίδας· ἐν τοῖς χωρίοις μάλιστα ὑπάρχουσι γυναῖκες ἐπαγγελλόμεναι τοῦτο. Ἀλλὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο δὲν ἐνομιζέτο πολὺ ἐντιμὸν, οὐδὲ εὐυπόληπτον ἅτε λίαν παραπλήσιον, ἢ προσόμοιον τῇ προαγωγῇ ὅν (Πλάτ. Θεαίτ. 2. 150). Καὶ παρ' ἡμῖν οὕτω συμβαίνει, γνωρίζουσι δὲ οἱ ἀναγνώσται ὅποια προσωνομίᾳ δίδεται αὐταῖς κατὰχρωμέναις τοῦ ἐπαγγέλματος τῶν.

Τὸ σπουδαιότερον ἔργον πρὸ τοῦ γάμου ἦν ἡ ἐγγύησις (ὁ ἀρράβων), ἣτις ἦν ἀναπόφευκτος, ἵνα ἔχῃ τέλειον κύρος τὸ Γαμικὸν συμβόλαιον (Δημοσθ. κ. Στεφ. σελ. 1134)· εἶναι περαιτέρον νὰ εἴπωμεν ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν ὑπάρχει, ἰδίως οἱ χωρικοὶ τὸ θεωροῦσι τῶν ὧν οὐκ ἄνευ. Πρὶν δὲ τοῦ ἀρράβωνος ὠρίζοντο διὰ τῶν προμνηστριῶν τὰ τῆς προικῆς (Λεξ. ἀρχαιολογ. Πενταζ.) εἶδον, πιστεύομεν, οἱ ἀναγνώσται γραΐδιά τινα ἀνερχόμενα καὶ κατερχόμενα τὴν κλίμακα τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης πρὸς δὲ καὶ κρατοῦντα χαρτίον ὃ κατὰλογον τῶν προικῶν καλοῦσιν.

Πρὸ μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν τοῦ γάμου ἐγίνοντο τὰ προτέλεια ἢ προγάμεια (Πολυδεύκ. Γ. 38). αὐτὰ δὲν δυνάμεθα νὰ τὰ σχετίσωμεν μετὰ τῶν σημερινῶν *seníon*; (α) ἐτέρω τελετῇ ἐγίνετο καθόλου κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου· ἦν ἡ λοῦσις τοῦ τε γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης (Θουκυδ. Β. 15.) ἔτι καὶ νῦν τὸ αὐτὸ γίνεται, φέρουσι δηλονότι ἀπὸ πρωΐας τὰ βήματα κόραι πρὸς τὴν νύμφην καὶ λούουσιν αὐτὴν ἄδουσαι, ἴσως δὲ τινες τῶν ἀναγνωστῶν παρενέβησαν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ ὅτε αὐτὸς ζυρίζεται καὶ λούεται· ἐκεῖ βλέπει τις τοὺς καλουμένους ἀδελφοποιτοὺς τοῦ γαμβροῦ κύκλῳ ἔχοντας αὐτόν.

Μετὰ τινα ἄλλα προοίμια ἡ νύμφη ὠδήγεῖτο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ὑπὸ μεγάλῃς συνοδείας· σημειωτέον ὅτι ἐνθεν καὶ ἐνθεν αὐτῆς

(α) Ἡ λέξις *seníon* βεβαίως δὲν εἶναι κληρὸν ἐλληνικὴ· πολλοὶ δὲ ἀναγνώσται ἴσως ἀγνοοῦσι τὴν σημασίαν αὐτῆς· αἱ χωρικαὶ τὴν μεταχειρίζονται περιεκτικῶς· σημαίνεται δηλ. δι' αὐτῆς ὅλη ἡ κίνησις ἣτις ἐπικρατεῖ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, ἡ πομπὴ τῆς προικῆς, τῶν δώρων κτλ.